

4

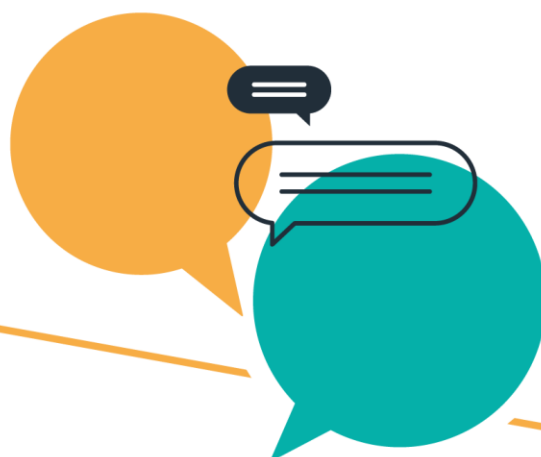

3.0 CYBERLEKCJE

Scenariusz lekcji

Prawda czy kłamstwo? Jak rozpoznać fałszywe informacje w internecie

Zajęcia dla klas 1–3

NASK

 **cyber
profilaktyka**
NASK

 **Ministerstwo
Cyfryzacji**

Projekt finansowany ze środków
Ministerstwa Cyfryzacji.

CYBERLEKCJE 3.0

Scenariusz lekcji dla klas 1–3 szkół podstawowych

Scenariusz opracowany w ramach projektu „Działania wspierające nauczanie o cyberbezpieczeństwie”

Autorka scenariusza: Bernardetta Czerkawska

Redakcja merytoryczna: Cyberprofilaktyka NASK (Dział Profilaktyki Cyberzagrożeń)

Redakcja językowa, dostępność (WCAG):

© NASK – Państwowy Instytut Badawczy
Warszawa 2025

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC BY-NC) 4.0 Międzynarodowe

NASK – Państwowy Instytut Badawczy
ul. Kolska 12
01-045 Warszawa

KLASY 1–3

Temat: Prawda czy kłamstwo? Jak rozpoznać fałszywe informacje w internecie

Czas realizacji: 45 minut

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć

Z badania *Nastolatki*, przeprowadzonego przez NASK w 2025 r., wynika, że kolejne pokolenia coraz wcześniej dołączają do świata online. Blisko połowa (45%) uczniów i uczennic klas 7–8 deklaruje, że jeszcze przed 9. urodzinami otrzymało swój własny telefon z dostępem do sieci.

Co czwarty nastolatek wspomaga się internetem podczas odrabiania lekcji i poszerzania zainteresowań, 7 na 10 z nich deklaruje, iż korzysta z programów opartych na sztucznej inteligencji m.in. jako pomocy w edukacji. Pojawienie się sztucznej inteligencji ma wyraźny wpływ na preferencje uczniów w kwestii korzystania z ogólnodostępnych narzędzi online. W 2024 r. tylko 23% nastolatków wskazało Wikipedię jako źródło do nauki w porównaniu do 76% w 2018 r. Popularność wyszukiwarki Google spadła z 63% (2018 r.) do 45% (2024 r.). Rosnące zainteresowanie szybkimi rozwiązaniami i gotowymi materiałami może istotnie wpływać na rozwój poznawczy dzieci i młodzieży, których umysły są w procesie kształtowania się i potrzebują doskonalenia nowych kompetencji takich jak myślenie, zapamiętywanie, rozwiązywanie problemów.

Wiek 7–11 lat to kluczowy etap rozwoju poznawczego, w którym dziecko przechodzi od myślenia konkretno-operacyjnego (stadium rozwojowe opisane przez Jeana Piageta) do coraz bardziej złożonych form rozumowania. Na tym etapie dzieci zaczynają rozumieć stałość reguł oraz przyczynowość i potrafią weryfikować informacje w oparciu o obserwację i logiczne przesłanki. Jednak ich zdolność do krytycznej analizy treści jest wciąż ograniczona – opiera się głównie na zaufaniu do autorytetów (rodziców, nauczycieli i nauczycielek) i bezpośrednich doświadczeń. Kluczowe cechy tego etapu:

1. Logiczne myślenie o konkretach

Dzieci zaczynają rozumieć związki przyczynowo-skutkowe i potrafią wykonywać operacje logiczne, takie jak klasyfikowanie, porządkowanie czy porównywanie. Rozumowanie na konkretach dominuje. Abstrakcyjne pojęcia (np. „prawda w mediach”) są dla nich trudne.

2. Odwracalność myślenia

Dziecko rozumie, że pewne procesy można „odwrócić” – np. przelewanie wody z jednego naczynia do innego, różniące się kształtem, nie wpływa na jej ilość. To ważne, bo pozwala na bardziej elastyczne myślenie i weryfikację informacji.

3. Konserwacja (zachowanie stałości)

CYBERLEKCJE 3.0

Dzieci w tym wieku rozumieją, że ilość, masa czy objętość pozostają stałe mimo zmiany kształtu lub wyglądu. To pokazuje, że zaczynają dostrzegać stałość zasad, co jest fundamentem rozumienia prawdy jako czegoś obiektywnego.

4. Egocentryzm poznawczy maleje

Wcześniej dzieci miały trudność z przyjęciem perspektywy innych osób. W wieku 7–9 lat rozwija się zdolność do „decentrowania” – rozumienia, że inni mogą mieć odmienne opinie i wiedzę. To sprzyja rozumieniu, że ktoś może się mylić lub celowo wprowadzać w błąd.

Z perspektywy neuropsychologicznej w tym okresie intensywnie rozwija się kora przedczołowa, odpowiedzialna za funkcje wykonawcze: planowanie, kontrolę impulsów i ocenę wiarygodności informacji. Proces mielinizacji włókien nerwowych poprawia szybkość przetwarzania danych, ale mechanizmy metapoznawcze – czyli świadomość własnych procesów myślowych – dopiero się kształtują. Dlatego dziecko może rozpoznać oczywiste sprzeczności (takie jak twierdzenie „śnieg jest czarny”), ale trudniej mu ocenić subtelne manipulacje czy fałszywe informacje podane w atrakcyjnej formie.

Psychologia rozwojowa wskazuje, że w tym wieku dzieci zaczynają rozumieć pojęcie „kłamstwa” jako świadomego wprowadzania w błąd, a nie tylko jako „niezgodność z rzeczywistością”. Badacz rozwoju dziecka, profesor Henry M. Wellman, autor książki „Odczytać umysł. Jak od dziecka uczymy się czytać w umysłach innych i rozumieć ludzi?” opisuje kształtowanie się teorii umysłu – zdolności do przewidywania intencji innych, która pozwala odróżniać pomyłkę od celowego oszustwa. Wskazuje przy tym, że dziecięce kryteria prawdy są mocno zakorzenione w konkretach: „widzę – wierzę”.

Dla nauczyciela/nauczycielki oznacza to, że edukacja w zakresie rozpoznawania prawdy powinna opierać się na prostych strategiach: porównywaniu źródeł, zadawaniu pytań „skąd to wiesz?”, analizie dowodów i ćwiczeniu logicznego myślenia. Warto pamiętać, że w tym wieku dzieci są podatne na sugestie i atrakcyjną narrację, dlatego kluczowe jest rozwijanie ich umiejętności krytycznego odbioru informacji w bezpiecznym, wspierającym środowisku.

Cele szczegółowe:

Uczeń/uczennica:

- rozumie, że nie wszystkie informacje w internecie są prawdziwe;
- potrafi wskazać podstawowe cechy fałszywej informacji;
- wie, że warto zapytać dorosłego, zanim uwierzy się w coś przeczytanego online.
-

Kompetencje kluczowe:

CYBERLEKCJE 3.0

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się.

Cele w języku ucznia/uczennicy:

1. Dowiem się, po czym mogę poznać prawdę lub kłamstwo w internecie.

Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy:

1. Podam dwie cechy wiadomości w internecie, po której można rozpoznać, czy jest prawdziwa, czy fałszywa.

Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:

- Warto przed lekcją rozpoznać, jaki jest poziom użytkowania przez dzieci smartfonów. Być może w grupie są dzieci, które nie mają swoich urządzeń lub nie mają dostępu do mediów społecznościowych. Mogą więc nie mieć skojarzeń z typowymi fake newsami w internecie. Ważne jest więc, by lekcja miała charakter informacyjny, dostosowany do możliwości poznawczych grupy.
- W zależności od tempa pracy uczniów zaplanowane aktywności można modyfikować.
- Nie trzeba wyświetlać wszystkich przykładowych postów zamieszczonych w prezentacji.
- Praca z infografiką może być okazją do utrwalania umiejętności czytania.
- Ćwiczenie podsumowujące można wykorzystać w dowolny sposób.

Metody/techniki pracy

- pogadanka,
- głosowanie.

Formy pracy

- indywidualna,
- grupowa – praca w parach/ trójkach.

Środki dydaktyczne

- Załącznik nr 1 – karty do głosowania,
- Załącznik nr 2 – materiał pomocniczy do prezentacji dla nauczyciela/nauczycielki,
- Załącznik nr 3 – infografika: jak rozpoznać kłamstwo w internecie? (do rozdania wszystkim uczniom i uczennicom),
- prezentacja.

Pomoce dydaktyczne

- komputer, projektor.

Opis przebiegu zajęć/lekcji

Wprowadzenie

1. Pogadanka – nauczyciel/nauczycielka wita się z uczniami i uczennicami i prosi, by powiedzieli, czy zdarzyła im się kiedyś sytuacja, w której ktoś powiedział im nieprawdę?

Jeśli tak, to jak się dowiedzieli, jaka jest prawda?

Po wysłuchaniu dzieci osoba prowadząca zadaje kolejne pytanie: czy słyszeli o tym, że nieprawda może pojawić się również w internecie?

Po kilku wypowiedziach nauczyciel/nauczycielka przedstawia uczniom i uczennicom cel lekcji: „Dowiecie się, po czym poznać prawdę lub kłamstwo w internecie”.

Część główna

1. Głosowanie – nauczyciel/nauczycielka wyświetla na prezentacji różne informacje pochodzące z internetu. Zadaniem uczniów i uczennic jest zdecydowanie czy to prawda, czy fałsz. Dzieci głosują, podnosząc właściwe kartki.

Na tym etapie nauczyciel/nauczycielka nie komentuje wyników głosowania.

Warto zapisywać głosy dzieci na tablicy, żeby odwołać się do nich w dalszej części lekcji.

2. Pogadanka – nauczyciel/nauczycielka rozdaje każdej osobie wydrukowany *Załącznik nr 3 – infografikę: jak rozpoznać kłamstwo w internecie?*

W zależności od umiejętności dzieci prosi wybrane osoby o odczytanie punktów z infografiki lub czyta na głos samemu .

Następnie omawia z uczniami i uczennicami poszczególne punkty, sprawdzając, czy rozumieją zapisy.

3. Powtórzenie głosowania – nauczyciel/nauczycielka prosi uczniów i uczennice, aby jeszcze raz zdecydowali, czy wyświetlany na prezentacji post to prawda, czy fałsz. Teraz mogą zerkać na *infografikę*, żeby wykorzystać swoją wiedzę.

Jeśli jest czas, nauczyciel/nauczycielka może najpierw poprosić uczniów i uczennice, by przedyskutowali odpowiedź w parach i dopiero zagłosowali.

Nauczyciel/nauczycielka kolejno komentuje wyniki głosowania uczniów i uczennic, korzystając z *Załącznika nr 2 – materiału pomocniczego do prezentacji dla nauczyciela*.

CYBERLEKCJE 3.0

Podsumowanie

1. Nauczyciel/nauczycielka prosi uczniów i uczennice o refleksję – dlaczego dzisiejsza lekcja jest ważna? W jakich sytuacjach będzie potrzebna wiedza z dzisiejszych zajęć?

Sposoby oceniania

Oceny mogą podlegać:

- aktywność podczas lekcji;
- odpowiedzi na pytania;
- zadanie na podsumowanie zajęć.

Praca z uczniem ze zróźnicowanymi potrzebami edukacyjnymi:

Lekcja w dużej części jest oparta na odczytywaniu i ocenie informacji prezentowanych na slajdach. Warto zadbać, by wszyscy uczniowie i uczennice dobrze widzieli prezentację. W razie konieczności można powiększyć czcionkę i zmienić kontrast.

Jeśli w klasie są uczniowie lub uczennice z trudnościami z poruszaniem się i nie mogą podnosić kartek, mogą mówić swoje odpowiedzi na głos lub głosować, wskazując kartkę leżącą na ławce.